Vratislav Bělík, Rouchovany:

Rouchovanská pout.

Róchovanská póť, tak se u nás říká, slaví se 15. srpna na svátek Nanebevzetí P. Marie, patronky zdejšího kostela.

Nemíním psáti jen o místních pouťových obyčejích. Rád bych upozornil, že pout i hody mají důležitý význam společenský a též i psychologický. — Host, přišedší na pout, jej nepochopí, neboť nesrostl s domácími, nezná jich a proto ani stejně necítí. Vidí pouhé tančení, zatím co se kolem něho dějí věci významné, na něž právě domácí čekají a jež rozněcují mysl i srdce. A aby se dály, proto jsou všelijaké domácí obřady.

U radnice postavila včera večer chasa pěknou máj a lešení pro muzikanty. Ke kostelu vedou dvě řady kramářských bud a u sochy sv. Jana stojí kolotoč, houpačky a střelnice.

Městečko je plno svátečního šumu a jakéhosi očekávání až do té chvíle, kdy začnou sezvánět. A tu již se otvírají vrata a očekávání se splňuje: Děvčata v nových šatech jdou na velkou. Jsou po módě. Klobouk ještě všechny nenosí. Mají na hlavách pod bradu uvázány bílé, hedvábné šátky. Maminky vyprovodily dcery až před vrata nebo za nimi aspoň z okna vyhlédly sobě pro radost i aby posoudily novou parádu druhých děvčat.

To tedy byla první malá a tichá přehlídka.

Druhou přehlídku provedou mužští, jak děvčata přejdou kolem nich. Slyšíte semtam nějaké „e safra" a už nic víc. Tedy i tato přehlídka byla tichá.

Po velké mši, až se děvčatům pod májí zavádí, nastává však třetí přehlídka, ta hlavní a nejslavnostnější.

Na hody a posvícení se chodí děvčata obřadně zvát někdy už několik týdnů předem, takže skoro celá obec ví, který s kterou bude zavádět. Na rouchovanskou pout se však párování děje téměř tajně. Stává se, že děvče dostane někdy jen vzkaz, aby přišlo „na zavedení pod máju" a musí pomalu hádat, který že by si ji vybral. Někteří Rouchovanští mají tedy až příliš napjatou zvědavost, jak se vytvoří pouťové páry, neboť to je pro budoucnost velmi významné. Rodiče mají na to právo a ostatní se rádi o to starají. — Zavádění je okázalé předvedení mládí, t. j. toho nejkrásnějšího, čím se obec sama sobě pochlubí. Proto každý, kdo jen trochu může, pospíší si, aby nezmeškal zavádění. Kdo je propásl, vlastně pouti neviděl.

Tento společenský a psychologický význam zavádění žádný cizí host nepochopí.

* * *

Jak v Rouchovanech o pouti zavádějí?

Když vycházejí lidé po velké z kostela, zahraje jim hudba pochod, který vlastně nejvíc patří děvčatům. Chasníci už na ně před radnicí čekají. Hezky do výšky vzrostlí, po městsku oblečení, prostovlasí, ozdobení dvěma opentlenými rozmarýny (jeden mají na kabátě, druhý drží v ruce připraveny pro svoje děvče) stojí tu v řádku dle stáří a pohlížejí na děvčata, jak se staví naproti do půlkruhu. Každý hledá tu svou. A tu jeden, však je to zase Jaryk Nováčkův, povystoupí a mládence přehlédne. Přikývnou-li, vědí o svém děvčeti. Vykročí tedy a jdou pro ně.

Chvíle největšího napětí, který s kterou zavádí, je zde. Děvče přijímá od mládence pouťový rozmaryn. Muzika hraje „procházku". Páry se staví dle stáří chlapců za sebe a obcházejí v kruhu máj, až hudba přejde v tempo valčíku. Je to nejslavnostnější chvíle celé pouti, nejslavnostnější přehlídka. Nejstarší začíná tančit; druzí se přidávají za ním. Tančí dobře, udrželi kolo, nepomíchali se. To je, prosím, chlouba! Vždyť je také všichni pozorují a o nich jako o párech hovoří. Po valčíku zůstanou tanečníci stát v kruhu. Potom si ještě zatančí polku. Teprve při ní chasníci poprve výsknou. Pak zavedou děvčata do radnice, aby je uctili vínem. Ti druzí venku zatím tančí ještě nějaký kousek, ale potom už jim muzika zahrá pochod na rozloučenou k obědu.

Po obědě jdou opentlení chasníci s muzikou po domech, aby podali všem členům rodiny i hostům rozmarýn a přípitek s tradičním provoláváním „Na zdraví panu N....! Bivat!" Mladým nebo veselým místo „Bivat!" provolávají „Husara!" (Je to několik taktů skočné melodie typicky krajové. Na sousedním Mor.-Krumlovsku už ji neznají.)

Po připíjení se vracejí chlapci pod máj. Pěkně vzrostlí, opentlení svěže si vykračují za zvuků hudby. Jdou všichni v jedné řadě (vedle sebe) jako sobě rovní. Radost na ně pohledět! Však také celé městečko je před vraty!

Odpoledne se pod májí už jen tančí. Platí se vstupné. Účastní se celá obec. Ti, kteří bývají v Němcích, ve Lhotě, na Bále, v Barácích přijdou „na městeček" buď přímo pod máj nebo jsou k městeckým pozváni. Posedají si před dům, aby si pobesedovali a užili pouti. Po čtvrté hodině působí náměstí velmi pěkným intimním dojmem: Tak jako by domácí říkali „pěkně vítám" těm, kteří přijeli na pout a nyní se zde procházejí a s domácími seznamují. Je to „beztohoť" samá omladina! Poodcházejí chvílemi od máje, aby si od tance trochu odpočinuli. Děvčata se chtějí líbit a proto za odpoledne oblékají několikeré šaty.

Konec pouti je až druhý den za svítání. Ty, kteří nešli večer tancovat, probudí sladké, tklivé melodie. Muzikanti vytrubují na městečku „myslivečka" (jégrmarš). Jsou rozestaveni po různých koncích, odpovídají si troubením, při čemž se blíží víc a více zpět k máji. Zakončují pochodem. Bývá to nejpoetičtější část celé pouti.

A po jégrmaršu už je doopravdy konec.

Poznámky: Za starého režimu mohli býti o pouti stárky jen selští chlapci. Bývali čtyři: dva z domu a dva z chalupy. V republice se nečiní stavovských rozdílů. Pout drží i třeba 25 chasníků. Demokratickou rovnocennost okázale projevují:

1. nikdo není stárkem,
2. proto všichni najednou vykročí, jdou-li pro děvčata, aby jim zavedli (chodívali jeden po druhém dle stárkovské hodnosti),
3. když se vracejí po přípitcích pod máj, jdou v jedné řadě vedle sebe, nikoliv za sebou v dvoj- nebo trojstupech.

Zvláštní otisk z vlastivědného sborníku „Od Horácka k Podyjí" (red. Vikt. Kadlec) ve Znojmě, roč. XIV., str. 155—157. Rok 1938. Tiskem Jos. Jahody ve Znojmě.

Vratislav Bělík, odb. učitel ve Znojmě

Družba o posvícení?

Vždyť jen o svatbách jsou družbové!

Však ne!

V Kuchařovicích, Únanově, Hlub. Mašůvkách, Tvořihrázi, Plavči a v Rudlicích na Znojemsku mají družbu i o posvícení. Zde totiž mají jen jednoho stárka, který se stará, ale přece jen ta největší starost připadá družbovi.

Družba musí umět chasu ukáznit. Poslouchají ho potom na slovo. Proto je dobře, když je v pořádání zkušený, výřečný, humorný, v slově jak pohotový tak i opatrný. Oblíbený je ten družba, který umí dobře všechna posvícenská říkání. Bývá to zpravidla ženáč-potřicátník. Šikovného družbu najímá chasa rok co rok. V Kuchařovicích se pochlubí Ant. Bulín, cestář (* 1872), že už byl nejméně 35× posvícenským družbou. V Únanově Ant. Koc, obuvník (* 1873), je dlouholetým družbou. Umí prý říkání z r. 1842, ale neřekne vám je, abyste je napsali. — V rodině Blechově je družbovství skoro dědičné. Frant. Blecha (* 1904) zdědil je po svém strýci Václavu Blechovi († 1925) a ten po svém příbuzném Ant. Havlíkovi. — To je jistě dobrá pověst! Však také takový šikovný družba má se o všech třech dnech posvícenských nejen dobře na jídle a pití, ale dostává i velmi dobře zaplaceno. Ale musí to krásně umět!

A nyní o tom, oč se družba stará a co při tom říká!

Chasníci se už dávno domluvili s děvčaty, ale je slušností i starým zvykem, říci rodičům, aby svým dcerám dovolili „držet posvícení". To se děje ve čtvrtek večer před posvícením, kdy za zpěvu a doprovodu bubnu chodí chasníci se stárkem a družbou „zvát" do domů, z nichž mají býti zavádělky. V Hlub. Mašůvkách zpívají tradiční píseň „Přes Moravu letí malý ptáček". — V Únanově družba Frant. Blecha zve takto:

„Strééku a tetičko, my jsme vás přišli prositi, jest-li byste nám mohli vašu dcerušku za stárkovou (nebo zavádělku) propůjčiti! My vám ju chceme zase vrátiti, až se budem pod zeleným stromečkem loučiti. Bivat!"

Dědina je na nohou! — Zvědavost, který s kterou půjde, je veliká. — Rodiče těší pozornost chlapců a děvčatům poprvé zaplesalo posvícensky srdéčko.

Neděle začíná nastrojeným rozmarýnem. — Včera večer donesl ho každý chlapec své družce dva krásné pruty. Jeden mu ozdobila umělou kytičkou a fábory tak, jak se dohodla se stárkovou. — Než zazvoní v neděli do kostela, stárek i ostatní

chasníci si k té své pro ten nastrojený rozmaryn jdou. Ve chvíli, kdy se potom scházejí u hospody, aby vyšňoření šli společně na mši, jásá dědina prvním svátečním posvícenským pocitem. Vždyť každý ten chasník přímo rozdává všem, které potká, po troše té své radosti, že mu sluší od děvčete okrášlený rozmaryn s vlajícími fábory červeným, modrým a bílým!

Od této chvíle už doopravdy nastupuje družba svůj úřad a celý zdar posvícení a všechen ceremoniel záleží na něm.

Po mši se jde stárek s chasou ukázat starostovi. Přijdou s muzikou, s rozmarýnem a přípitkem poctí nejen starostu, ale i paní starostovou. Družba má takovouhle řeč:

„Pane starosto, přišli jsme vás pozvati, abyste si k nám přišel pár tanečků zatancovati a s námi vespolek se pobaviti! Zároveň jsme vám přišli za povolení posvícení poděkovati. Také vás žádáme, abyste dal potrestati toho, kdo by chtěl nějaké hádky způsobiti. Bivat!

Hlavní však chvíle družbovi nastane, když odpoledne přivádí s hudbou stárka i zaváděče spárované „na stan" (pod máj). Chasa se postaví dokola. Družba vstoupí dovnitř. Vše umlká. Slyšíte ještě, jak kdosi napomíná některého nepozoru: „Lalete, bejte zticha, ať slešime, co drožba bode povídat!" — V tom však už družba pozdravil a teď říká:

Drazí přátelé! Já vás zde vítám a vítati vás nepřestanu. Těší to mne i mých kamarádů, že jste tak laskaví byli a nás zde pod tímto stromećkem navštívili. — A vy, chaso, jak domácí tak přespolní, kdyby se z vás chtěl někdo proskočiti, jednu nebo dvě holky namluviti, ten nám musí dobře zaplatiti. První kolečko je za dva a druhé za tři, tady si může zatancovati, jak se patří. — A vy, chaso, jak domácí tak přespolní, kdyby se z vás nějaký mládeneček vynalezl, že by se chtěl zde rváti nebo nožem vyhrožovati nebo našim pannám po střevíčkách šlapati a mládencům pentlemi točiti, tak mám zde tři silné rytíře; těmi bude chycený, provazy svázaný a pod dvanáctivěderní kadečku strčený. Zítra ráno bude do Znojima přivedený a tam z fajfky zastřelený.

Páni muzikanti, račte na mě pěkný pozor dáti, až já budu na zdraví připíjeti! — Na zdraví pana presidenta! Na zdraví našeho pana starosty starého! Včera nám slíbil vědro vína dobrého; dneska nám je ale musí dáti. Já mu budu pěkně v nšovati, aby dlouhá léta živ byl a náš lid spořádaně soudil. Není možná každému představeným býti, jenž musí všech pět koleček v hlavě míti dobře složených a dobře vypucovaných, aby mu některé nechybělo a jemu ostudy nedělalo. Není možná každému představeným býti, aby všem lidem mohl za recht udělati, neboť leckterá ošklivá bába za živa ho proklíná. A vy páni výborové, musíte mu též nápomocní býti! — Na zdraví našeho stárka a stárkové! Ať jsou veselí! Bivat!"

Tak to umí družba Frant. Blecha v Únanově. V Kuchařovicích Ant. Bulín zahajuje posvícení podobně:

„Vítám vás a vítati nepřestávám, jak domácí tak přespolní! Kdyby bylo někomu libo se pod tímto zeleným stromečkem zatočiti, jest dovoleno každému, jak mladému tak starému, není zabráněno žádnému."

A nyní zase se upozorní, co by se stalo tomu, kdo by se chtěl rváti. Potom pronáší přípitky:

„Na zdraví našeho p. presidenta Beneše i p. presidenta Masaryka! Na zdraví našeho pana starosty s celým výborem, na zdraví také všech našich občanů a všech pánů, kteří nás přišli navštíviti! Na zdraví našich pánů učitelů! Na zdraví našeho pana stárka s jeho celou omladinou! Na zdraví našeho pana hostinského! Včera večer nám slíbil, že nám dá vědro vína dobrého, dneska nám ale řekl, že se máme napít mléka kyselého. — Na zdraví těch našich bábiček, aby nám nepomlouvaly našich družiček! Na zdraví našeho pana lesního! On má takové tři ptáčky, že tak pěkně zpívají, až ty staré bábičky kotrmelce z lesa dělají. (A ženský se pře tem požďóchle a zasmile. Jedna se smichem až vohnola, drohá se rozpakama hobo hotřela a ta třeti povidá: „Ale homi to ten Bulin, vete!") Na zdraví našich pánů muzikantů, aby nám pěkně hráli a pro peníze si mužou jít ve středu až do Prahy! — Páni muzikanti, vivat!

Nyní si družba vezme stárkovou a obtančí s ní třikrát „stan" (kolo). Potom ji předá stárkovi, aby i on s ní třikrát máj obtančil. Potom se teprve za ním roztáčejí pár za párem tak, jak jsou dle stáří chlapců seřazení. Tři kousky zahraje muzika posvícenské chase. Až potom „se zavádí" přespolním chlapcům, kteří se pak „vyvádějí" na stan. — Také toto má družba na starosti. Ale to ostatní, co se děje po všechny tři dny, to už jsou kapitoly jiné než družbovy.

Posvícenská z Hlub. Mašůvek:

1. Přes Moravu letí malý ptáček,
jméno jeho jest malý slavíček.
On nese psaní,
v něm pozdravení,
klade je mé milé na stolejček,
kde ona skládala svůj věneček.

2. Milá se z myšlení probudila,
do levé ruky to psaní vzala.
Čte je a vzdychá,
hořce naříká:
„Nyní jsem zbavena potěšení,
skrz lidské řeči jsme rozvedení."

Zvláštní otisk z vlastivědného sborníku „Od Horácka k Podyjí" (red. Vikt. Kadlec) ve Znojmě, roč. XIV., Str. 83—86. Rok 1938. Tiskem Jos. Jahody ve Znojmě.

Vratislav Bělík, odb. učitel ve Znojmě:

Véplatka.

Na českém znojemském venkově chodí děvčata k muzikám bez vstupného, „jen tak“. Za to však skládají v masopustní úterý peněžitý dar. Poněvadž se vyplácejí, říká se tomu způsobu „véplatka“. Ta, která složí nejvíc, je prohlášena stárkovou a dostává za to buď opentlený rozmarýn, šátek nebo fábor; to, jak kde mají obyčej.*)

Poněvadž se tak děje v přítomnosti představených obce, je to tedy úřední výkon, který však vyznívá jako slavnostní obřad.

V Únanově mají k tomu zjednaného zvláštního ceremoniáře — družbu. Výborně to umí Frant. Blecha, stejně jako jeho strýc Václav, po kterém zdědil družbovskou hodnost i s výřečností. — Družba se stárkem už v pondělí koupí ve Znojmě „šátek“ pro novou stárkovou. V úterý spolu vodí chlapce „za maškarády“, ale potom už se jen stará, aby bylo vše, jak se patří, k véplatce připraveno. Ve světničce, kde to všechno bude, vyvěsil „šátek na trám“ (zavěsil na šňůru u stropu). — Chasa tančí už třetí den. Chlapci jsou nevyspalí a zmožení dopolední pochůzkou za maškarády. Vybrali dostatek uzeného, špeku, šišek a vajec, takže uspořádali velkou hostinu. Zmohlo je také i to jídlo a pití, ale přece jen vytrvale tančí. Čekají přece na nejdůležitější masopustní chvíli „véplatko“. Čekají však na ni i ženáči a už, už kdyby byla!

A zatím družba vedle „v sekněce“ dal prostřít dlouhý stůl bílým ubrusem. Jako na oltář postavil na něj svíce ve svícnech a jako chleby obětní položil tolik šišek, kolik vyzvěděl, že bude vyplácet děvčat. Když pak asi o 11. hod. vejde do „sekněke“ starosta s radním a písařem, družba rozžehne svíce a slavný okamžik je zde. V sále dává družba „vetróbit véplatko“. Tančí se valčík. Kývnutím ruky přivolává družba pár za párem, aby vstoupily. Avšak jen děvčata vejdou a ve světničce zasednou ke stolu. Chlapci čekají u dveří. A tu se k nim družba obrátí a už říká:

Havránku, havránku!
Odstupte, chásko, na stránku,
odstupte na dvě míle, dýle, šíře,
abych já k této panence mohl přistoupiti blíže!

Vtom však už se obrací k děvčatům, podává jim na tácku skleničku vína jako přípitek a řečňuje dál:

Ona tady sedí jako pávěnka,
na hlavě jest její zlatá korunka,
v té korunce háječek,
v tom háječku slavíček.
Žádný ho neslýchá
jen ona a já. — Bivat!

Děvčata mu splácejí korunou nebo dvěma. Je to jeho odměna za celý ceremoniel. Vybral-li málo, jde s přípitkem ještě jednou dokola.

Potom si véboří dobře všimnou, v jakém pořadu děvčata sedí. Starosta jim připomene, že „ešli chcó se celé rok tancem bavit, mosijó take véplatko složit“. — A tu každé děvče rozlomí předloženou šišku a tajně do ní vloží „véplatko“. Potom zase šišku na stůl před sebe položí. — Muzika začne hrát pochod. Děvčata vycházejí. Chlapci se k nim přidávají a tančí se dál. — Zatím se ve světničce zapisuje, kolik která složila. —

---

*) V poslední době, kdy děvčata přestávají chodit v šátcích, dostávají třeba porculánovou soupravu, zrcadlo, hodiny a j., ale formálně se tomu stále říká „šátek“ neb „fábor“.

Nestačí-li, aby se mohly nové muziky náležitě držet, vyhlašuje družba „véplatko“ znova. — Potom teprve se „vytroubí“ a prohlásí, která je nová stárková. Družba ji předvede doprostřed sálu, podá jí „šátek“ a zavede ji na počest tancem. Ostatní chasa obstoupí je kolem. A po kolečku předá družba novou stárkovou na sólo se stárkem.

V sále je nyní mnoho povídání o nové stárkové, „o šátku“ i o tom, jak to družba Blecha „homi pěkně navnadět a dat dohromade“.

To však není ještě všechno! Je také obyčej, aby se vyplatila ještě „stará stárková“. A ta je už tetka vdaná. — Musí to být, neboť kdo by zaváděl o posvícení ženáčům? — Tak nastane obřad „véplatke na staró stárkovó“, který je stejný jako ten první. Mlíkařka Konečná v Únanově už byla kolikrát za starou stárkovou a ráda se pochlubí „šátky“. — „Ale šak! Det take homi bét veseló! Ho téch už stórkovskó hostina byla moc a mockrót. Vona Konečnó sama na to drži a cere jeji už bele take kolikrót stórkovéma. To voni beró jako čest do domo.“

Tak se tedy pořádá „véplatka“ v Únanově. I v jiných vesnicích si počínají tak, avšak tak slavnostně připraviti stůl a takový pěkný přípitek umí jen družba František Blecha.

Zvláštní otisk z vlastivědného sborníku „Od Horácka k Podyjí“, (red. Stan. Marák) ve Znojmě, roč. XIII., str. 107—108. Rok 1937. Tiskem Jos. Jahody ve Znojmě.

Vratislav Bělík:

Štěpánské kalhoty.

Z Rouchovan.

Čeledíni odcházejí ze služby nebo na dovolenou na Štěpána a nastupují na Nový rok. — Tento zvyk podnítil ženské k veselým taškařinám. Na Štěpána si hezky přivstanou — ba ne, ony vždycky spíš vstávají — a dokud jsou mužští ještě v posteli, už k nim přiběhnou a s velikým pokřikem jim podávají kalhoty na znamení výpovědi. — Co mají mužští dělat? — Buď tedy opravdu jdou (vylezou z postele) nebo si musí „pajmámu" udobřit. Dělají to všelijak. Dopadne to však také tak, že některý jí koupí šátek nebo sladkou kořalku nebo vůbec něco dobrého. Stává se, že pantáta zůstane, když jenom řekne: „Ale, prosim tě, co bes tade beze mňe dělala?"

Kde jsou na hospodářství dospělí syni nebo šikovný čeledín a několik děvčat ať už domácích nebo veselých služebných, tam, pane, bývá ráno na Štěpána shon!

Když jdete potom městečkem, uslyšíte třeba takovéhle řeči:

„Tak co, Josef, zůstaneš na starym?"

„Vite, ale te ženský mně dale. Ešče sem spál a už ho mňe bele s kalhotama! Celéch dvacet korun mňe to stálo!"

„A Rézina se vode mňe nehnola. Jen mně pořád strkala kalhote a že abech táhl nebo že se mosim veplatět. A tak, jářko, na, tade máš! Chetl sem jo a vlepil ji takovó puso, až vehekla."

„Tak jak ste pochoděla s kalhotama?" — „A, milá bracho, povidál, že už to se mnó nejak vedrži. No, ale potum šél a kópil cukr a kafé."

Mládě.

Z Rouchovan.

Dostávají je služebná děvčata, když na Nový rok opouštějí buď nadobro službu nebo jdou dle starodávného práva na dovolenou, jež trvá do Tří králů.

Děje se to zpravidla po obědě, až služka umyje nádobí a uklidí. Potom se přijde za „pajmámou" rozloučit a odprosit ji za všechno, co jí neuděla vhod a čím ji pohněvala. Jsou-li „pajmáma" a děvče zadobře, jest to prostý projev spokojenosti a vděčnosti: Bývá to však také jakási chvilka smíru, neodchází-li děvečka v dobrém. — Avšak ať už je tomu tak neb onak, dostane služka od hospodyně pěknou vánočku v novém ubrousku, čemuž se říká „mládě".

Hodnou děvečku vyprovází panímáma až před vrata a dcery třeba až za městečko. — Z oken vyhlédají a před vraty postávají zvědaví, aby posoudili, s jakou Mařka nebo Fanda odcházejí.

Sbíhají se k nim kamarádky, aby sdílely jejich radost či neúspěch. Je-li pak děvče pohledné a má se k světu, čekají na ni též chlapci, aby ji vyprodili až na obecní hranice a tam se s ní rozloučili.

A tak tedy vždy na Nový rok odpoledne je co vidět a má se co povídat, jak s kterou služebnou jsou hospodyně spokojeny, a dle doprovodu, jakou vážnost má to neb ono děvče v domě či u chlapců. A také jak která „pajmáma" je hodná a štědrá.

Zvláštní otisk z vlastivědného sborníku „Od Horácka k Podyjí" (red. Vikt. Kadlec) ve Znojmě, roč. XIV., str. 122—123, rok 1938. Tiskem Jos. Jahody ve Znojmě.